

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 346

Finanse publiczne

Redaktorzy naukowi

Jerzy Sokołowski

Michał Sosnowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2014

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: K. Halina Kocur
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej www.dbc.wroc.pl,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2014

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-477-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp	9
Agnieszka Deresz, Marian Podstawka: Tendencje zmian dochodów budżetu państwa w latach 2000-2012	11
Joanna Działo: Ewolucja ilościowych reguł fiskalnych w Unii Europejskiej w okresie kryzysu gospodarczego	25
Romana Głowicka-Wołoszyn, Feliks Wysocki: Uwarunkowania społeczno-ekonomiczne samodzielności finansowej gmin województwa wielkopolskiego	34
Mateusz Halka: Poprawa efektywności zamówień publicznych a sektor MSP	45
Tomasz Holeccki, Magdalena Syrkiewicz-Światała, Karolina Sobczyk, Katarzyna Lar, Michał Wróblewski: Współpraca samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej w obszarze ochrony zdrowia	53
Małgorzata M. Hybka: Transfery i finansowe instrumenty hybrydowe – komponenty agresywnej strategii podatkowej?.....	62
Agnieszka Jachowicz: Project realization in local self-government units after accession to the European Union	73
Aleksandra Jurkowska: Czynniki determinujące wycenę kontraktów CDS wystawianych na dług rządowy na świecie i w Polsce	81
Dorota Kawiorska: Kryzys zadłużenia jako stymulator reform w systemach ochrony zdrowia państw członkowskich Unii Europejskiej.....	92
Elwira Leśna-Wierszołowicz: Rozwój rynku pracowniczych programów emerytalnych w Polsce	103
Danuta Mierzwa, Magdalena Matkowska: Transmisja negatywnych zjawisk kryzysu finansowego na gospodarkę Polski.....	113
Danuta Miłaszewicz: Dążenie do stabilności fiskalnej na przykładzie polskiej gospodarki	124
Magdalena Miszczuk: Makroekonomiczne uwarunkowania sytuacji finansowej gmin.....	133
Katarzyna Owsiak: Problem efektywności wydatków jednostek samorządu terytorialnego.....	142
Monika Pasternak-Malicka: Sytuacja na rynku pracy młodych osób i jej wpływ na podejmowanie pracy nielegalnej.....	151
Paweł Piątkowski: Wybrane konsekwencje kryzysu zadłużeniowego w Unii Europejskiej w obszarze długu publicznego.....	166

Elwira Pindyk: Podatek od nieruchomości jako źródło dochodów a rozwój gminy	181
Wojciech Piontek: Opłata za gospodarowanie odpadami komunalnymi. Zagadnienia teoretyczne i prawne	192
Adriana Politaj: Wpływ pomocy publicznej na sytuację na rynku pracy w krajach Unii Europejskiej	204
Halina Rechul: Część oświatowa subwencji ogólnej jako podstawowe źródło finansowania wydatków na oświatę jednostek samorządu terytorialnego w Polsce	215
Magdalena Rękas: Tax instruments as an element of pro-family policy in France and in Poland	224
Alicja Sekuła: Analiza dochodów z udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych w gminach województwa pomorskiego	235
Przemysław Siudak: Rola specjalnych stref ekonomicznych w przyciąganiu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na teren Polski	246
Michał Sosnowski: Sprawność fiskalna podatków pośrednich	257
Joanna Spychała: Zadłużenie publiczne i wzrost gospodarczy w unii gospodarczej i walutowej w latach 2006-2013	270
Marcin Spychała: Zmiany w strukturze pomocy publicznej udzielanej przedsiębiorstwom po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej	279
Edyta Sygut: Podatki i opłaty lokalne jako źródła dochodów gmin na przykładzie województwa śląskiego	289
Maciej Szczepkowski: Zasadność opodatkowania majątku	299
Tomasz Śmietanka: Budżet gmin Grójec, Koźienice, Szydłowiec w latach 2003-2012 jako instrument równoważenia rozwoju lokalnego	312
Radosław Witczak: Ocena nieprawidłowości w zastosowaniu metod szacowania podstawy opodatkowania dochodu w świetle orzeczeń NSA w 2013 r.	327
Iwona Wojciechowska-Toruńska: Fiscal discipline in a Muslim country – a case of Turkey	337
Dorota Wyszowska, Marzanna Poniatowicz: Wpływ systemu wyrównywania dochodów na możliwości inwestycyjne gmin w Polsce	347
Adam Wyszowski: Preferencje podatkowe jako funkcja obciążeń podatkowych	359
Jolanta Zawora: Sytuacja dochodowa samorządów gminnych w Polsce	368
Arkadiusz Żabiński: Znaczenie ulg podatkowych w procesie zwiększania wydatków badawczo-rozwojowych przedsiębiorstw	377

Summaries

Agnieszka Deresz, Marian Podstawka: Changes in the government budget revenues in 2000-2012	24
---	----

Joanna Działo: Evolution of numerical fiscal rules in the European Union in the period of economic crisis.....	33
Romana Głowicka-Woloszyn, Feliks Wysocki: Socio-economic background of financial self-sufficiency of Greater Poland communes	44
Mateusz Halka: Improving the efficiency of public procurement and SME sector.....	52
Tomasz Holeccki, Magdalena Syrkiewicz-Światała, Karolina Sobczyk, Katarzyna Lar, Michał Wróblewski: Cooperation of local government with social economy entities in the area of healthcare	61
Malgorzata M. Hybka: Hybrid transfers and financial instruments – aggressive tax strategy components?	72
Agnieszka Jachowicz: Realizacja projektów inwestycyjnych przez jednostki samorządu terytorialnego po akcesji do Unii Europejskiej	80
Aleksandra Jurkowska: The determinants of the sovereign CDS pricing on the global market and in Poland	91
Dorota Kawiorska: The financial crisis as a stimulator of reforms in the health systems of Member States of the European Union	102
Elwira Leśna-Wierszolicz: The development of employee pension programs market in Poland	112
Danuta Mierzwa, Magdalena Matkowska: Transmission of negative phenomena of financial crisis on the Polish economy.....	123
Danuta Miłaszewicz: Pursuing fiscal sustainability on the example of the Polish economy.....	132
Magdalena Miszczuk: Macroeconomic conditions of the financial situation of local governments.....	141
Katarzyna Owsiak: Problem of the effectiveness of expenditure of local governments.....	150
Monika Pasternak-Malicka: The impact of the labor market on young people and their willingness to take up illegal employment.....	165
Paweł Piątkowski: Selected consequences of debt crisis in the European Union in the area of public debt	180
Elwira Pindyk: Property tax as a source of income vs. municipality development	191
Wojciech Piontek: The fee for municipal waste management. Theoretical and legal issues	203
Adriana Politaj: State aid for employment vs. a situation on the labour market in the European Union	214
Halina Rechul: The educational component of the general subsidy as the main source of financial funding that local government units have for educational expenditures	223
Magdalena Rekas: Instrumenty podatkowe jako element polityki rodzinnej we Francji i Polsce.....	234

Alicja Sekuła: Analysis of revenue from shares in the personal income tax in the municipalities of Pomeranian Voivodeship.....	245
Przemysław Siudak: The role of special economic zones in attracting direct foreign investments to Poland	256
Michał Sosnowski: Fiscal efficiency of indirect taxes	269
Joanna Spychała: Public debt and economic growth in the Economic and Monetary Union in the period 2006-2013	278
Marcin Spychała: Changes in the structure of state aid after Poland's accession to the European Union	288
Edyta Sygut: Local taxes and fees as a source of revenue of communes on the example of the Silesian Voivodeship	298
Maciej Szczepkowski: Legitimacy of property taxation	311
Tomasz Śmietanka: The budget of Kożenice, Grojec, Szydłowiec communes in the years 2003-2012 as an instrument of sustainable development on the local level.....	326
Radosław Witczak: Evaluation of the incorrectness of estimating of tax base in income taxes in the verdicts of Supreme Administrative Court in 2013	336
Iwona Wojciechowska-Toruńska: Dyscyplina fiskalna w kraju muzułmańskim – przykład Turcji	346
Dorota Wyszowska, Marianna Poniawicz: System of revenue equalization and investment possibilities of communities in Poland	358
Adam Wyszowski: Tax expenditures as a function of burdens of taxation... ..	367
Jolanta Zawora: The income situation of local governments in Poland.....	376
Arkadiusz Żabiński: The importance of tax concessions in the process of increasing the research-development expenditure-in enterprises	389

Danuta Mierzwa

Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych im. Generała Tadeusza Kościuszki
e-mail: danuta.mierzwa@wso.wroc.pl

Magdalena Matkowska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

TRANSMISJA NEGATYWNYCH ZJAWISK KRYZYSU FINANSOWEGO NA GOSPODARKE POLSKI

Streszczenie: Zwiększenie stopnia powiązań między gospodarkami poszczególnych krajów stwarza zagrożenie przenoszenia się negatywnych skutków kryzysów gospodarczych. W artykule autorki przedstawiają, w jaki sposób światowy kryzys finansowy (który rozpoczął się w USA) wpłynął na gospodarkę Polski. Zmienne opisujące gospodarkę dotyczyły głównie: wzrostu PKB, zadłużenia sektora finansów publicznych na tle rozwiązań zaproponowanych przez Traktat z Maastricht oraz stopy depozytowej i stopy bezrobocia. Analizę zmiennych prowadzono w latach 2000-2012. Polska na tle zebranych danych empirycznych wypadła nie najgorzej dzięki stabilności sektora bankowego i restrykcyjnej polityce monetarnej i budżetowej państwa.

Słowa kluczowe: kryzys finansowy, wzrost PKB, stopa bezrobocia, deficyt budżetowy, sektor finansów publicznych.

DOI: 10.15611/pn.2014.346.11

1. Wstęp

Proces globalizacji poprzez umiędzynarodowienie działalności gospodarczej scalił krajowe i regionalne rynki w jeden globalny rynek towarów, usług oraz kapitału [Niedziółka 2011]. Rosnące powiązanie gospodarek krajów stwarza zagrożenie przenoszenia negatywnych zjawisk na gospodarki powiązane w zacieśniającej się sieci współpracy oraz światowym systemie przepływów (zasobów, czynników produkcji, kapitału, towarów i usług itp.). W szczególności niepokojąca może być transmisja szoków egzogenicznych wywołana wtórnymi wahaniami koniunktury w gospodarkach uczestniczących w globalnym układzie sieciowym.

Zwiększeniu stopnia powiązań sprzyjają m.in.: rosnąca otwartość gospodarek, narastająca integracja gospodarcza (poprzez znoszenie barier w przepływie towarów

i usług oraz czynników produkcji) czy dostępność form komunikacji i zawierania transakcji. W drugiej połowie 2008 roku rynek finansowy na świecie został dotknięty głębokim kryzysem odczuwalnym również w Polsce. Wielopłaszczyznowy światowy system powiązań między gospodarkami krajów sprawił, że przenoszenie negatywnych szoków na podmioty uczestniczące w globalnej sieci zależności jest obecnie łatwiejsze niż jeszcze kilkadziesiąt lat temu [Brunshoofd, Candelen, Rababe 2010]. Światowy kryzys finansowy ukazał tę słabość, przenosząc się na odległe geograficzne miejsca. Gospodarka Polski przetrwała ten okres, unikając drastycznej recesji, jednak kosztem znacznego ograniczenia dynamiki wzrostu gospodarki po 2009 roku.

Celem artykułu była ocena wymiaru negatywnych skutków gospodarczych w Polsce wywołanych światowym kryzysem finansowym.

Do scharakteryzowania badanego zjawiska wykorzystano miary syntetyczne opisujące gospodarkę, takie jak: wzrost PKB (w cenach stałych), deficyt finansów publicznych, zadłużenie sektora finansów publicznych, sytuacja na rynku pracy (stopa bezrobocia rejestrowanego), poziom stopy depozytowej. W przeprowadzonej analizie porównawczej szczególnie istotne było przedstawienie szeregów czasowych analizowanych mierników. Przyjęty dla analizy danych długi okres pozwolił obserwować początek kryzysu, a także jego przebieg i amplitudy wahań prezentowanych wskaźników.

2. Geneza światowego kryzysu finansowego

Początek światowego kryzysu finansowego datuje się od 2007 roku. Aby dobrze zrozumieć przyczynę globalnego kryzysu finansowego, należy prześledzić wydarzenia, które warunkowały rozwój całego sektora rynku nieruchomości w USA na przestrzeni niemal wieku. Ponadto pewne działania w realizowanej polityce wspólnotowej USA pod koniec XX w. i na początku XXI w. przyczyniły się do zwiększenia ryzyka wystąpienia niestabilności m.in. na rynku nieruchomości.

Po kryzysie lat 30. XX wieku w Stanach Zjednoczonych na rynku nieruchomości działały dwie instytucje Fannie Mae i Freddie Mac, które zajmowały się skupowaniem kredytów hipotecznych od banków. Następnie przekształcały je w obligacje i udostępniały innym inwestorom. Od 1970 roku obie te instytucje nie posiadały gwarancji rządowych, chociaż miały status przedsiębiorstw sponsorowanych przez rząd [Rosati 2009]. We wrześniu 2008 roku obie instytucje, tracąc płynność finansową, zostały znacjonalizowane. W dalszym ciągu zajmowały się skupowaniem od banków całych pakietów kredytów hipotecznych, które następnie przekształcały w papiery wartościowe (tzw. *Mortgage-Based Securities* – MBS) i odsprzedały różnym instytucjom finansowym (m.in. funduszom inwestycyjnym, bankom inwestycyjnym), jednocześnie gwarantując obsługę zadłużenia. Pozwoliło to na obniżenie oprocentowania kredytów mieszkaniowych, a z drugiej strony znacznie zwiększało ich dostępność. System działał dość sprawnie do 1999 roku, tj. momen-

tu, kiedy korzystały z niego osoby o dobrej wiarygodności kredytowej. Po tym roku poluzowano kryteria, udostępniania środków osobom mniej zamożnym, dotychczas niespełniającym kryteriów, często o niekorzystnej historii kredytowej, stąd nazwa rynku kredytów *subprime* o większym natężeniu ryzyka [Nieborak 2010].

Łagodzenie polityki monetarnej, której wyrazem były silne obniżenie stóp procentowych oraz wzrost podaży pieniądza, zachęciło konsumentów do zakupów. W latach 2002-2006 gospodarka USA cechowała się korzystną koniunkturą gospodarczą, w której szczególnie szybko rozwijał się sektor budownictwa [Greenspan 2008].

Na przestrzeni wszystkich badanych lat władze Systemu Rezerwy Federalnej stale zwiększały całkowitą podaż pieniądza w Stanach Zjednoczonych. Od 2000 do 2007 roku wzrost ten wahał się od 1,9% do 8,9%. Wraz z nadejściem kryzysu obserwujemy skokowy wzrost badanego wskaźnika. W 2008 roku wyniósł on 19,4%. W 2009 roku wzrost podaży pieniądza w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększył się do 79, 8% i utrzymywał się na dwucyfrowym poziomie do 2011 roku [Shahrokhi 2011]. Działania władz Systemu Rezerwy Federalnej, polegające na ciągłym zwiększaniu podaży pieniądza oraz utrzymywaniu stóp procentowych na niskim poziomie w latach przedkryzysowych, doprowadziły do dużej nadpłynności w sektorze finansowym. Warunki te sprzyjały powstaniu wielu błędnych inwestycji, których rentowność uzależniona była od tych czynników.

W 2007 roku pojawiły się istotne symptomy pogorszenia koniunktury gospodarczej, m.in. w postaci malejącego tempa wzrostu gospodarki USA oraz wzrostu poziomu bezrobocia. Niepokojące były także pojawiające się problemy z obsługą kredytów hipotecznych oraz dodatkowo malejące ceny nieruchomości. Banki zaczęły przejmować nieruchomości jako zabezpieczenie niespłacanych kredytów hipotecznych. Jednakże części nieruchomości nie udawało się odsprzedać nawet po cenie niższej niż ich wartość rynkowa.

Na rynku międzybankowym systematycznie zwiększały się napięcie i nieufność wobec instytucji finansowych, które zaczęły ograniczać udzielanie kredytów w dłuższym horyzoncie czasowym innym bankom i funduszom inwestycyjnym, a także same czyniły to coraz rzadziej, przy jednocześnie rosnących stopach międzybankowych. Akcja kredytowa na rynku hipotecznym została istotnie ograniczona, a wobec potencjalnych nabywców nieruchomości na kredyt ponownie zaczęto wymagać wiarygodności finansowej. Ograniczenie podaży pieniądza na rynku przełożyło się na sektor budownictwa, głównie kondycję samych przedsiębiorstw. W tym okresie pojawiły się również pierwsze działania na szczeblu centralnym, których zadaniem było złagodzenie skutków kryzysu (np. poprzez dofinansowania instytucji tracących płynność finansową). Z punktu widzenia czasu wydaje się, że opóźniły one jedynie wystąpienie kryzysu, ale z pewnością mu nie zapobiegły [Małkiewicz 2010].

W 2007 roku upadło kilka mniejszych instytucji finansowych, a rok później dwa największe banki inwestycyjne – Bear Stearns oraz bank inwestycyjny Merrill Lynch. Punktem zwrotnym w rozwoju kryzysu był jednak upadek trzeciego największego banku inwestycyjnego USA, Lehman Brothers, w połowie września 2008 roku.

Tuż po ogłoszeniu informacji o bankructwie jednego z największych banków inwestycyjnych na świecie nastąpił krach na giełdzie. W połączeniu ze znacznym stopniem niepewności, a także brakiem zaufania pomiędzy bankami nastąpił tzw. *credit crunch*. Rynek finansowania międzybankowego zamarł, powodując szereg problemów z płynnością wielu instytucji. Papiery wartościowe oparte na rynku nieruchomości emitowano poza rynkiem regulowanym. W związku z tym określenie listy instytucji finansowych posiadających je w swoich bilansach było niemożliwe. Spotęgowało to brak zaufania na rynku międzybankowym. W następstwie zaistniałych wydarzeń na światło dzienne wyszły problemy AIG (American International Group), największego towarzystwa ubezpieczeniowego na świecie. Okazało się, iż firma ta była jednym z głównych emitentów ubezpieczeń CDS (*credit default swap*). AIG dotknął brak płynności, w związku z czym firma nie była w stanie wypłacić należnych ubezpieczeń. W warunkach *credit crunchu* nie była też w stanie finansować się na rynku międzybankowym, wobec tego zarząd firmy AIG poprosił o pomoc państwową. W ten sposób państwo przejęło kontrolę nad AIG. Kolejne instytucje finansowe zaczęły odnotowywać utratę płynności finansowej w wyniku paniki klientów zagrożonych banków pragnących odzyskać swoje wkłady finansowe. Na rynku zaczęła także panować nieufność, co niemalże doprowadziło do zablokowania funkcjonowania rynku kredytowego oraz międzybankowego. W obawie przed niewypłacalnością partnerów finansowych banki zaprzestawały udzielania kredytów i pożyczek innym instytucjom finansowym [Shahrokhi 2011]. Sytuacja na rynku finansowym szybko przeniosła się także na gospodarkę realną i sytuację zarówno gospodarstw domowych, jak i przedsiębiorstw. Obrazem negatywnych zmian była recesja gospodarki USA. Podejmowane programy pomocy sektorowi finansowemu nie mogły już zatrzymać fali kryzysu. Zapaść na rynku nieruchomości przeobraziła się w krach na rynku finansowym, a następnie w kryzys zadłużenia wielu państw. Instrumenty pochodne, które były przyczyną zawirowań, widniały w bilansach wielu instytucji finansowych na całym świecie, powodując rozprzestrzenienie się kryzysu poza Stany Zjednoczone. Depresja miała druzgocące skutki dla wielu państw, które zmuszone były ratować swoje systemy finansowe, w części nacjonalizując sektory bankowe, których wielkość niejednokrotnie przekraczała PKB wybranych krajów. Doprowadziło to do problemów z wypłacalnością takich krajów, jak Irlandia czy Islandia. Załamanie to unaocznilo kłopoty z zadłużeniem, z którym borykało się wiele państw, powodując kolejny etap kryzysu, zwany kryzysem zadłużenia.

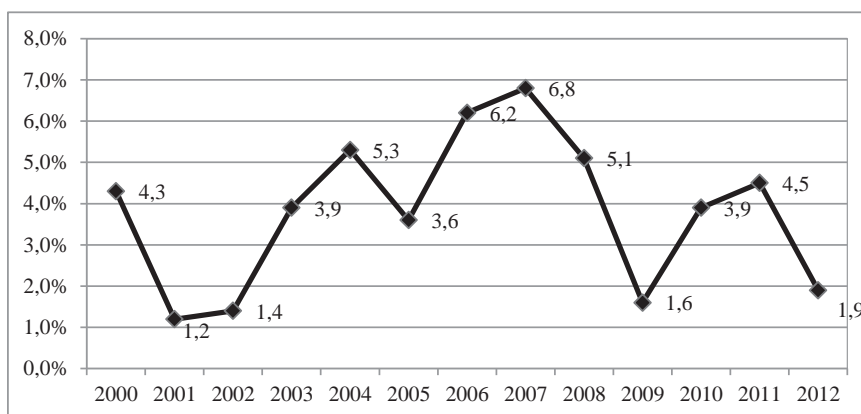
3. Wpływ światowego kryzysu finansowego na sytuację ekonomiczną Polski

Negatywny impuls rozwojowy, wywołany kryzysem sektora finansowego i rynku nieruchomości w USA, dotarł do większości krajów na świecie. Jednakże, bezpośrednie kanały transmisji kryzysu były zróżnicowane w poszczególnych gospodarkach świata [Chudzik, Frantzscher 2011] i uzależnione od cech strukturalnych go-

spodarek krajów, a także występujących powiązań. W przypadku gospodarki Polski sektor bankowy i finansowy w niewielkim stopniu odczuł skutki światowego kryzysu finansowego, głównie ze względu na niewielkie zaangażowanie w „toksyczne” aktywa amerykańskie i relatywnie ostrożną strategię działania podmiotów na rynku. Bezpośrednim skutkiem obserwowanych zmian w otoczeniu była mniejsza ufność instytucji finansowych względem siebie i podmiotów oraz osób ubiegających się o kredyt. Mniejsza dostępność finansowania zewnętrznego przyczyniła się do ograniczenia popytu na kredyt, m.in. na pierwotnym i wtórnym rynku nieruchomości, a także utrudniała finansowanie nowych instytucji deweloperskich [Konopczak, Sieradzki, Wierudzki 2010].

3.1. Wzrost gospodarczy

Przejawem negatywnych zmian rozwojowych w gospodarce kraju było istotne spowolnienie tempa wzrostu PKB (rys. 1). Od 2004 roku obserwujemy w Polsce nieprzerwany wzrost gospodarczy. Spadek PKB z 4,3% w roku 2000 do 1,2% w roku 2001 związany był z tzw. bańką internetową¹. Skutki kryzysu na rynku dot-comów

Rys. 1. Poziom wzrostu gospodarczego w Polsce [r/r, %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitView-TableAction.do>.

nie były dotkliwe dla polskiej gospodarki, gdyż już w 2002 roku tempo wzrostu gospodarczego wzrosło. Najwyższy przyrost PKB odnotowano w roku 2007, kiedy wyniósł on 6,8%. W kolejnych latach nastąpiło spowolnienie wzrostu gospodarcze-

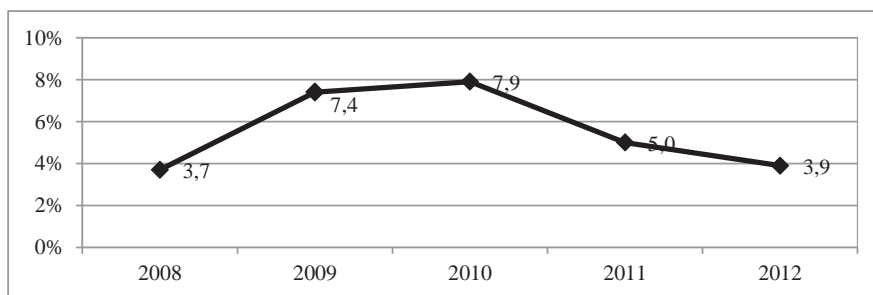
¹ Bańka internetowa (*dot-com bubble*, *IT bubble*) – okres euforii na giełdach całego świata, który miał miejsce w latach 1996-2001 i był związany ze spółkami z branży informacyjnej i z pokrewnych sektorów. Jego cechą było przecenienie przedsiębiorstw, które prowadziły działalność w internecie bądź zamierzały ją rozpocząć

go. Największe spowolnienie dotknęło Polskę w latach 2007-2009. Tempo wzrostu PKB zmniejszyło się wówczas z 6,8% do 1,6%. W latach 2010-2011 nastąpiło odbicie i zaobserwowano ponowny spadek do 1,9% w 2012 roku.

3.2. Zadłużenie sektora finansów publicznych

Kryzys zadłużeniowy był nierozzerwalnie związany z nieprzestrzeganiem kryteriów określonych w Traktacie z Maastricht. Stając się członkiem Unii Gospodarczej i Walutowej, państwa zobowiązują się do kontrolowania poziomu swojego zadłużenia. Zgodnie z założeniami Traktatu z Maastricht, który wszedł w życie w 1993 roku, państwa będące członkami UE zobligowane są do utrzymywania relacji zadłużenia do PKB danego kraju poniżej 60%. Porozumienie to określa także maksymalny poziom deficytu sektora finansów publicznych, który nie powinien przekraczać poziomu 3% PKB. Postanowienia Traktatu z Maastricht były jednak wielokrotnie łamane, gdyż procedurę nadmiernego deficytu, która służyć miała jako forma kary za nieprzestrzeganie kryteriów, stosowano wybiórczo. Nagminne łamanie założeń traktatu doprowadziło w konsekwencji do problemów z wypłacalnością krajów takich, jak Grecja, Portugalia oraz Włochy.

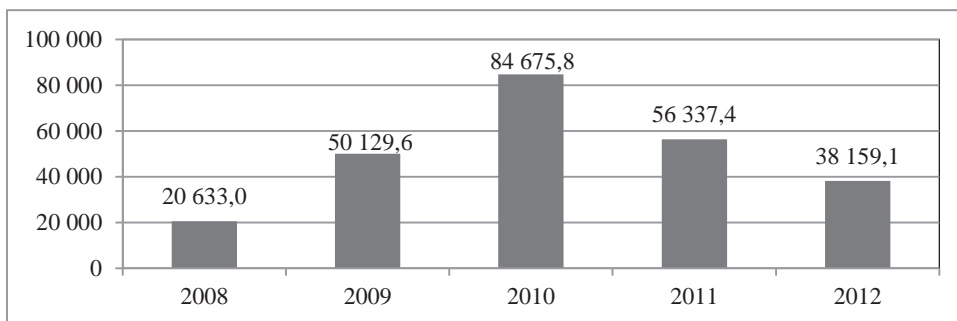
W wyniku kryzysu finansowego deficyt sektora finansów publicznych w Polsce wzrósł z poziomu 3,7% PKB w 2008 roku do poziomu 7,9% PKB w roku 2010 (rys. 2). Przez cały badany okres deficyt ten utrzymywał się powyżej limitów ustalonych w Traktacie z Maastricht. Najwyższy poziom odnotowano w 2010 roku, kiedy to limit ten przekroczone ponad dwukrotnie. W wyniku wprowadzenia tzw. reguły budżetowej od 2011 roku obserwujemy stały spadek poziomu badanego wskaźnika do poziomu 3,9% PKB w 2012 roku.

Rys. 2. Deficyt sektora finansów publicznych Polski [% PKB]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submit-ViewTableAction.do>.

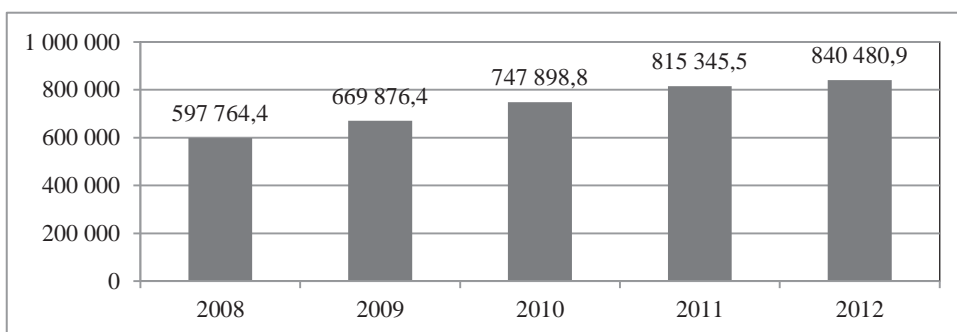
W przełożeniu na złotówki najwyższy deficyt sektora finansów publicznych odnotowano w 2010 roku, kiedy sięgał on 84 675,8 mln zł (rys. 3). Od 2011 roku obserwujemy stały spadek deficytu sektora finansów publicznych.

Rys. 3. Deficyt sektora finansów publicznych [w mln zł]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: http://www.stat.gov.pl/gus/wskazniki_makroekon_PLK_HTML.htm.

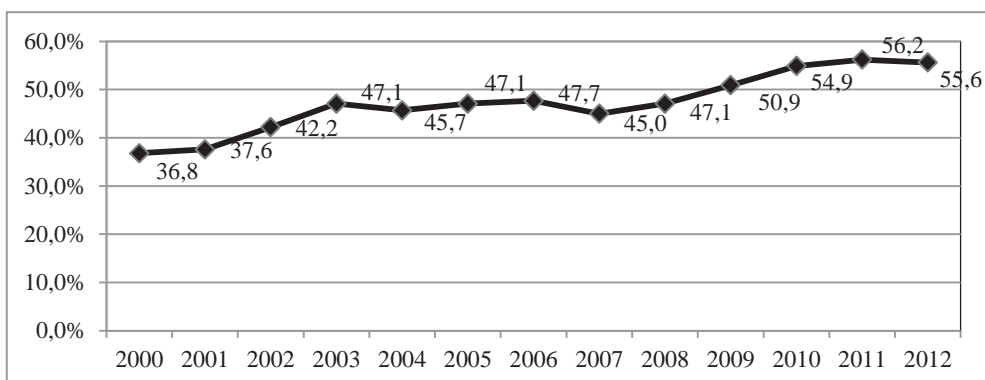
Zadłużenie sektora finansów publicznych w stosunku do PKB przedstawia rys. 4.

Rys. 4. Zadłużenie sektora finansów publicznych ogółem [stan w końcu roku, w mln zł]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: http://www.stat.gov.pl/gus/wskazniki_makroekon_PLK_HTML.htm.

W 2012 roku osiągnęło ono najwyższą wartość (840 480,9 mln zł). Wielkość tego zadłużenia systematycznie wzrastała w ciągu badanych lat. Najniższe zadłużenie odnotowano w 2008 roku, wyniosło ono 597 764,4 mln zł. W okresie kryzysu wzrosło o 40,5 p.p. Zadłużenie nie przekroczyło jednak limitów narzuconych przez UE (rys. 5). Na przestrzeni trzynastu badanych lat dług Polski ani razu nie przekroczył granicy zapisanej w Traktacie z Maastricht. Najwyższy wskaźnik zadłużenia zaobserwowano w 2011 roku – 56,2%, najniższy zaś w 2000 roku – 36,8%. W całym badanym okresie zadłużenie wzrosło o 18,8 p.p. Dług Polski w porównaniu z innymi badanymi krajami wzrósł nieznacznie. Zbliża się on jednak do konstytucyjnej granicy 60% PKB.

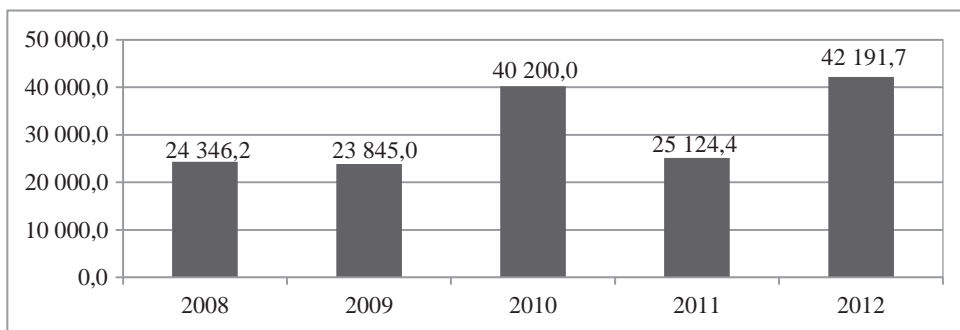

Rys. 5. Zadłużenie sektora finansów publicznych w Polsce [% PKB]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submit-ViewTableAction.do>

3.3. Deficyt budżetu państwa

Najwyższy poziom deficytu budżetowego odnotowano 2012 roku, najniższy zaś w 2009. W pozostałych latach obserwujemy stały wzrost deficytu – poza rokiem 2011, w którym obniżył się w stosunku do 2010 o 37,5 p.p., by ponownie osiągnąć najwyższy poziom w 2012 roku. Można stwierdzić, że w okresie kryzysu, tj. w latach 2008-2012, deficyt budżetowy cały czas rósł, ale poza rokiem 2011.

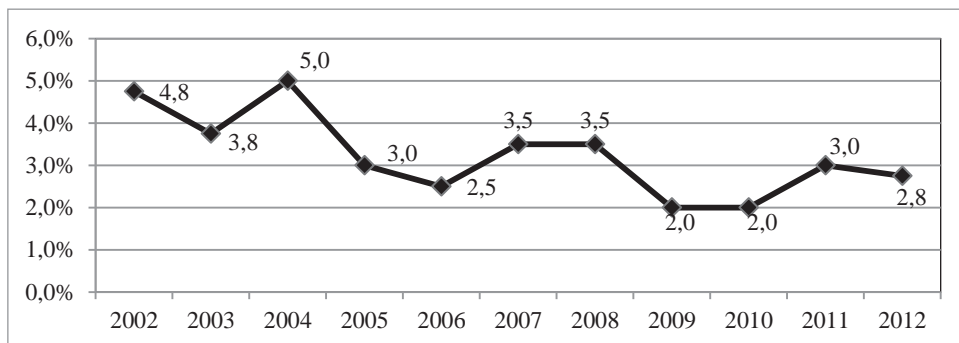

Rys. 6. Deficyt budżetu państwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych; sprawozdania z wykonania budżetu, Eurostat, Ministerstwo Finansów, Komisja Europejska. Wieloletni Plan Finansów Państwa. Strategia zarządzania długiem w latach 2011-2014.

3.4. Stopa depozytowa

Polska jako jedyny kraj Unii Europejskiej oraz jeden z niewielu na świecie nie wpadł w recesję w wyniku załamania z 2008 roku.

Rys. 7. Średnioroczny poziom stóp depozytowych w Polsce [%]

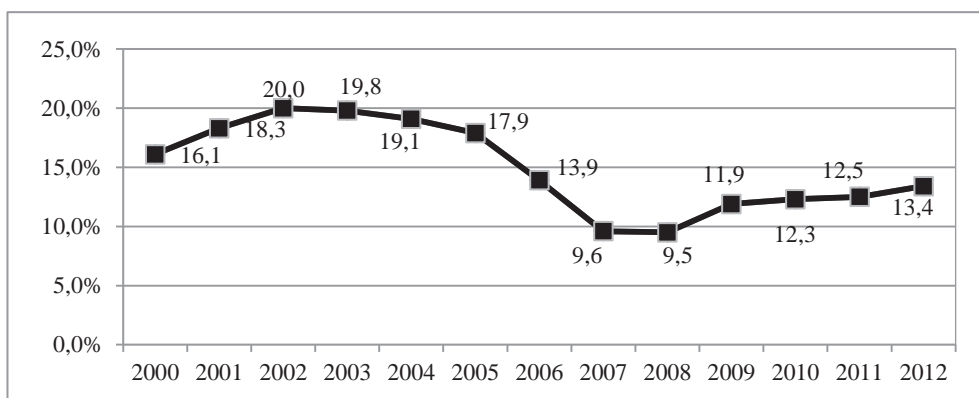
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submit-ViewTableAction.do>.

Restrykcyjną politykę pieniężną prowadzoną przez Radę Polityki Pieniężnej w latach przedkryzysowych uznaje się za jedną z przyczyn sukcesu Polski w walce z depresją. Stosunkowo wysokie stopy procentowe spowolniły proces powstania bańki spekulacyjnej na rynku nieruchomości, a także nadmiernego rozwoju rynku ryzykownych aktywów. Spadek stopy depozytowej w 2009 roku do 2% związany był z rozluźnieniem polityki pieniężnej jako odpowiedzią na załamanie na rynku światowym. Wzrost stopy depozytowej do 3% w 2011 roku świadczył o dobrej kondycji polskiej gospodarki. W porównaniu z działalnością innych banków centralnych, takich jak System Rezerwy Federalnej czy Europejski Bank Centralny, reakcja Narodowego Banku Polskiego na kryzys była łagodna.

W wyniku załamania stopa procentowa w strefie euro spadła z poziomu 3% w 2007 roku do 0% w roku 2012. Pierwszy raz w historii Europejskiego Banku Centralnego stopa depozytowa spadła do poziomu 0% [Sprawozdania... 2011-2014]. Uwzględniając poziom inflacji, oznacza to, iż banki lokujące pieniądze w Europejskim Banku Centralnym godziły się na realny spadek wartości pieniądza w zamian za bezpieczeństwo zgromadzonych środków. Spadek ten związany był z bardzo trudną sytuacją gospodarczą w wielu krajach członkowskich, w których wystąpiła głęboka recesja. Do grupy krajów najbardziej dotkniętych skutkami kryzysu zalicza się m.in. Portugalię, Irlandię, Włochy, Grecję oraz Hiszpanię.

3.5. Stopa bezrobocia

Przed akcesją do Unii Europejskiej bezrobocie w Polsce utrzymywało się na wysokim dwucyfrowym poziomie. Od momentu akcesji Polski do UE obserwujemy stałą do 2008 roku spadek poziomu bezrobocia z 19,1% do 9,6% (rys. 8). Wzrost bezrobocia nastąpił w 2008 roku w wyniku załamania gospodarki światowej. Najgorsza sytuacja na rynku pracy w badanym okresie miała miejsce w 2002 roku, w którym bezrobocie wynosiło 20%, najlepsza zaś w 2008 roku. Porównując stopę bezrobocia z początku kryzysu w 2008 roku z sytuacją w 2012 roku, obserwujemy wzrost tego wskaźnika o 3,9 p.p.

Rys. 8. Stopa bezrobocia w Polsce [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pode=tipsun20&plugin=1>.

4. Zakończenie

Światowy kryzys finansowy ujawnił słabość systemu powiązań gospodarczych między państwami. Efekt zagrożenia lub domina pokazał, jak szybko kryzysy gospodarcze mogą przenosić się na inne gospodarki, nawet bardzo odległe geograficznie. Gospodarka Polski przetrwała ten okres, unikając recesji, jednak kosztem znacznego ograniczenia dynamiki wzrostu gospodarki po 2009 roku. Wskaźniki poziomu zadłużenia sektora finansów publicznych, deficytu budżetu państwa w okresie kryzysu, uległy pogorszeniu. Rada Polityki Pieniężnej prowadziła restrykcyjną politykę monetarną, co ograniczało możliwości kredytowe podmiotów gospodarczych. Spadek PKB z kolei odbił się na wzroście bezrobocia. Polska skutki kryzysu finansowego odczuła mniej boleśnie niż takie kraje, jak Irlandia, Hiszpania, Węgry czy Grecja.

Literatura

- Brunshoofd A., Candelen B. Raabe K. (2010), *Banking Sector Fragility and the Transmission of Currency Crisis*, „Open Economies Review” vol. 21, no. 2.
- Chudzik A., Frantzscher M. (2011), *Identifying the global transmission of the 2007-2009 financial crisis in a GVAR model*, „European Economic Review” vol. 55, no. 3.
- Greenspan A. (2008), *Era zawirowań. Krok w nowy wiek*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa.
- Konopczak M., Sieradzki R., Wierudzki M. (2010), *Kryzys na światowych rynkach finansowych – wpływ na rynek finansowy w Polsce oraz implikacje dla sektora realnego*. „Bank i Kredyt” nr 6.
- Malkiewicz A. (2010), *Central Bank Balance Sheets and the Transmission of Financial Crises*, „Open Economies Review” vol. 22, no. 2.
- Niedziółka N. (2011), *Lokalne implikacje globalizacji*, [w:] K. Kuciński (red.). *Globalizacja*, Delfin, Warszawa.
- Nieborak T. (2010), *Globalny kryzys finansowy – istota, przyczyny*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 4.
- Rosati D. (2009), *Przyczyny i mechanizm kryzysu finansowego w USA*, „Ekonomista” nr 3.
- Shahrokhi M. (2011), *The Global Financial Crises of 2007-2010 and the future of capitalism*, „Global Financial Journal” vol. 22, no. 3.
- Sprawozdania z wykonania budżetu, Eurostat, Ministerstwo Finansów, Komisja Europejska. Wieloletni Plan Finansów Państwa. Strategia zarządzania długiem w latach 2011-2014. *The Global Financial Crisis of 2007-2010 and the future of capitalism*, „Global Financial Journal” vol. 22, no. 3.

TRANSMISSION OF NEGATIVE PHENOMENA OF FINANCIAL CRISIS ON THE POLISH ECONOMY

Summary: The increased degree of interdependence among economies of particular states possesses the threat of transmission of negative effects of economic crisis. In the article the author presents the way the world financial crisis (which started in the USA) affected the Polish economy. The variables describing the Polish economy mainly involved: the increase in GDP, public finance sector debt in the view of solutions proposed by the Maastricht Treaty, as well as interest rate on the deposit and unemployment rate. Multivariate analysis was conducted in the years 2000–2012. Against the background of collected empirical data, Poland could be ranked quite satisfactorily, due to the stability of banking sector, as well as restrictive monetary and budget policy of the country.

Keywords: financial crisis, increase of GDP, unemployment rates, budget deficit, public finance sector.